

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 4, 2007-2008

ВИДЕОНАБЛЮДЕНИЕТО КАТО СОЦИАЛЕН РЕГУЛАТОР В КЪСНАТА МОДЕРНОСТ

Величко Иванов

Курсова работа по дисциплината "Социология на Социалното Регулиране"

Ръководител: ас. Петя Лазарова

Една от най-силно развиващите се сфери на обществения живот за последното десетилетие е тази на информационните технологии. Достиженията в техниките за комуникация намират приложение почти навсякъде, като благодарение на тях днешният свят е станал много по-мобилен, по-достъпен и по-информиран.

Този технологичен прогрес прави възможна появата на средство, което позволява наблюдение в реално време и място, средство за контрол непознато до преди няколко години, един феномен на късната модерност – видеонаблюдението. Разработвайки една мрежова система от видеозаписващи устройства, която операционализира чрез специализиран софтуер, видеонаблюдението постепенно се превърна в широко разпространена интернационална мярка за сигурност. В много градове, където вече функционират апаратите за видеоконтрол, случаите на престъпност, кражби и нарушаване на обществения ред, бележат значителен спад. Ще се опитам да опиша какви социални структури са необходими за възникването и функционирането на тази форма на контрол в късната модерност. .

Целта на курсовата работа е да разпознае регулативната функция на публичния видеоконтрол в съвременното общество, както и какви социологически проблеми поражда прогресивно - нарастващата ѝ териториална приложимост. В какво се изразява дисциплинарната функция на тази „модерна” практика, както и в какви социални взаимоотношения влизат „наблюдатели” и „наблюдавани”. В каква степен видеоконтрола навлиза от публичното в личното пространство на хората, които ежедневно стават обект на наблюдение, базирайки се върху предпоставките, обуславящи масовизирането на този модерен регулативен механизъм.

Най-напред ще направя едно кратко въведение в проблема, като за целта ще посоча основните причини, които характеризират необходимостта от въвеждането на видеонаблюдение като средство за контрол на обществени места.

Общоприетите разбирания за контрол, осъществяващ се чрез видеонаблюдателни средства, се обуславят от идеята за повишаване сигурността на хората в градската социална среда, а също така редуциране броя на нарушения, кражби, вандализъм и всякакъв вид нарушаване на обществения ред. Службите за сигурност въвеждат тази практика с цел повишаване ефективността на работата си, като резултатът в повечето случаи бележи спад на престъпността и нарушенията в съответните райони, включени в системата за видеоконтрол. В този смисъл може да се каже, че основната задача на тази мрежова апаратура за публично наблюдение се

състои в заснемането и идентифицирането на лица, действащи противозаконно или нарушаващи по някакъв начин обществения ред. Заедно с това обаче е налице и фактът, че наличието на записващи устройства на регламентираните за целта места, въздейства върху обществения живот на хората, като създава у тях впечатлението, че всяко тяхно неправомерно деяние се извършва под зоркия поглед на камерите. В това отношение могат да се търсят и дисциплинарните функции, които може да изпълнява видеонаблюдението.

Основното твърдение тук е, че използването на подобна форма за наблюдение, има за цел дисциплинираща функция, която в социално отношение да създаде представата, че всеки, който нарушава правилата установени от закона, няма да остане „незабелязан“. Този „детайлизиран“ надзор, който постоянно следи движението в публичния живот, представлява инструмент на дисциплинарната власт (Фуко, 1998). То се явява и индикатор за властовите отношения, в които влизат гражданите от една страна и държавните институции, от друга.

Всяка държавна власт, в която има утвърдено законодателство, функционират определени институции, които да следят за спазването на законите и правилниците, заложили в него. Прогресивното динамизиране на обществото, което се наблюдава особено в последните няколко години, до голяма степен благоприятства икономическото развитие на съвременния град - мегаполис, но от друга страна усложнява и затруднява възпроизвеждането на социалния ред в него. Поради тази причина дисциплинарната власт в късната модерност въвежда използването на такива социални механизми, които да регулират и „дисциплинират“ общественото поведение (Фуко, 1998). Тези социални регулатори, претърпявайки своето историческо и технологично развитие, функционират и в съвременните общества. Постоянно променящата се социална структура обуславя видоизмененията в тяхното изграждане и функциониране като задава нови критерии, отговарящи на постмодерната социална среда. Функцията на дисциплинарните органи в държавните институции винаги е била насочена към запазването и възпроизводството на социалния ред. В резултат, прилагането на утвърдени модели за развитие на отделния индивид от страна на държавата, действията му в обществото стават до голяма степен предвидими и като такива – лесно контролируеми.

За разпознаването на обществения видеоконтрол като дисциплинарна практика в късната модерност, ще използвам модела, който разработва Мишел Фуко. Авторът на „Надзор и наказание. Раждането на затвора“ типологизира един „апарат за надзор“,

който е в състояние постоянно да следи и да улавя и най-малкото нормативно отклонение на индивидуалното поведение¹. ”Дисциплинарните институции са произвели една машина за контрол, която функционира като микроскоп на поведението; тънките и аналитични разделения, които тя осъществява, формират около хората един апарат за наблюдаване, записване и дресиране.”². Това дава основание да се твърди, че идеята за „съвършенното око”, което да вижда всичко едновременно и нищо да не е в състояние да му убегне, е възникнала много преди въвеждането на видеонаблюдението, като форма на обществен контрол. Наред с развитието на науките и технологичния прогрес според Фуко „...съществуват и взаимно преплитачи се малки техники на надзор, на погледи, които трябва да виждат, без самите те да бъдат виждани;”³. Той представя „военният лагер”, като „един почти идеален модел”, действащ на принципа на „пространственото сглобяване на йерархизирани типове надзор”, който според него се открива в „строежа на работническите селища, на болниците, на приютите, на затворите, на училищата.”⁴. Много от тези невидими механизми за надзор са се запазили и функционират и днес, като архитектурните им белези са характерни за немалка част от административните сгради на много държавни институции.

В съвременното общество технологичният прогрес в сферата на високите технологии непрекъснато преминава в нови етапи на развитие. Този технологичен прогрес, част от който е и видеонаблюдението, оказва силно въздействие върху социалната структура на обществото. Компютри, клетъчни телефони, цифрови фотоапарати, камери и т.н. - всички тези технологични достижения със своите оперативни, комуникативни и информационни функции до такава степен са навлезли във всекидневния живот, че днес зависимостта от тях е неизбежна. Една от първите държави, която въвежда видеонаблюдението като форма на контрол, е Англия. Там още през 70-те и 80-те години на ХХв. е разработена система за видеонаблюдение във връзка с нападенията от страна на Ирландската републиканска армия⁵. Най – напред на Острова, но по-късно и в други държави, тази практика постепенно утвърждава позициите си като ефективна система за сигурност. Важно е да отбележа, че в центъра на своите разсъждения поставям мрежовото видеонаблюдение. По – конкретно

---

¹ Фуко, М. 1998. Надзор и наказание. Раждането на затвора, С, София 1998

² Пак там

³ Пак там

⁴ Пак там

⁵ Вж. "И Ню Йорк като Лондон: ще шпионира всичко с видеокамери", <http://e-vestnik.bg/1669>

камерите използвани от държавните институции, за осъществяването на обществен контрол, позволяващи чрез мрежова връзка, един локализиран център да контролира голям периметър градски площи. Това представлява и центъра за видеонаблюдение открит на 02.04.2006г. в София. „София влиза в Биг Брадър” е само едно от заглавията, с които медиите уповестяват обществеността, че центърът на столицата вече денонощно ще се намира под видеонаблюдение⁶. В интервю за БНТ Иво Писанов – инспектор от сектора за видеонаблюдение в София казва, че зоните, които се намират под видеоконтрол, броят на престъпленията, кражбите и случаите, в които се нарушава обществения ред, е значително по-малък в сравнение с досегашния⁷. Поради ефективността на тази нова практика за обществен контрол в центъра на столицата, е лансирана идеята във всяко РПУ да се открие център за видеонаблюдение, който да обслужва съответния район⁸.

Идеята за едно прозрачно общество, в което рисковете от дестабилизация на социалния ред да бъдат минимизирани, обуславя политиката на много държави по отношение изграждането на мрежови системи за публично наблюдение и контрол като част от инфраструктурата на по-големите градове. Извън контекста на тази анти-престъпната функция, която изпълняват уличните уебкамери, могат да се търсят и социалните предпоставки, които обуславят възникването на подобен феномен. Политическите и икономическите условия, в които се развива едно общество, задават структурата на социалните регулатори, които действат в него. Тяхната зависимост е каузално свързана, което е и основната причина в различни исторически периоди да сработват различни социални регулатори.

Изследване на НСИ за периода 2004 – 2007 показва, че използването на информационни и комуникационни технологии навлиза все по-силно в българското общество⁹. Това е ясен индикатор, който потвърждава теорията, че съвременният свят е свят на информационните технологии. Ако преди властта, богатствата или военната мощ са били основната движеща сила в обществата, то днес това е информацията.

---

⁶ Вж. „София влиза в Биг Брадър”,

<http://www.novinar.org/main.php?act=news&act1=det&sql=MTg4MTsw&mater=MTg4MTsw>

⁷ Интервюто е излъчено в репортаж за видеонаблюдението в предаването „Акция” по БНТ на 04.06.2007. Поместено е и в сайта www.vbox7.com на адрес: <http://www.vbox7.com/play:c6789aba>

⁸ Вж. “Всяко РПУ с камера”,

(http://bgvesti.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5787&Itemid=107)

⁹ Вж. “Изследване за използването на информационно комуникационните технологии от домакинствата и лицата между 16 и 74 години”, НСИ. (<http://www.nsi.bg/IKT/IKT.htm>)

Тя се е превърнала в основен ресурс, от който зависят властовите отношения в модерната държава. Информацията сама по себе си представлява власт и в качеството си на такава, тя принадлежи преди всичко на държавата и държавните институции. Нека изхождайки от това твърдение, да анализираме феномена видеоконтрол. Държавната власт операционализира посредством институции. Те от своя страна задават рамката на развитие и изграждане на обществения социален ред, като за целта изработват такива социални регулатори, които да гарантират неговото възпроизводство. Наблюдението или „Йерархичния надзор” според Фуко е средство на дисциплинарната власт¹⁰. По силата на това твърдение може да се изложи хипотезата, че видеонаблюдението в късната модерност представлява регулативен инструмент, който служи на държавната власт. Дисциплинарният характер на този модерен социален регулатор се състои в начина, по който той функционира. Ако в секторите, които се намират под видеоконтрол бъде установено престъпление или някакъв вид нарушение на правилниците и обществения ред, информацията моментално постъпва в центъра за видеонаблюдение, като по този начин причината и извършителите на неправомерното деяние се идентифицират на своевременно. Чрез достъпа до (визуална) информация видеонаблюдението позволява осъществяването на контрол върху различно локализирани обществени пространства едновременно. Отново се вижда потребността от информираност, необходима за навременна намеса от страна на държавните институции. Независимо в каква форма се предоставя или получава информацията днес, тя е в състояние, както да удържа, така и да руши социалния ред. Тя притежава такава мощ, каквато единствено общество, конструирано върху социални взаимоотношения, би могло да и придаде.

С нарастване броя на уебкамерите в публичното пространство се конструират и съответните обществени нагласи спрямо тази нова форма на контрол. Основните тези, както в повечето случаи са „за” и „против” въвеждането на видеонаблюдението на обществени места. Както може да се предположи зад идеята за едно „прозрачно общество”, в което камерите да следят за всякакъв вид нарушения и заплахи от страна на „недоброжелателни”, граждани застават всички държавни институции. Наред с тях изключително ефективна мярка, която ще ограничи нарушенията по улиците и до голяма част от жителите на по-големите градове също са на мнение, че това е

---

¹⁰ Фуко, М. 1998. Надзор и наказание. Раждането на затвора, С, София 1998

голяма степен ще гарантира сигурността в населеното място¹¹ Други са на мнение, че с въвеждането и експлоатацията на системата за видеонаблюдение се нарушават някои от основните права на гражданите, като например правото на лична неприкосновеност. Международната неправителствена организация за защита на личните права Privacy International например учредява награда (Big Brother*), която се присъжда на правителствени институции и лица, които по някакъв начин са нарушили правото на лична неприкосновеност на гражданите¹². Този формат успешно е пренесен и в България, като на 28.01.2008г. бе проведена последната церемония по връчване на антинаградите¹³. Казусът дали уличното видеонаблюдение нарушава обществените права на гражданите е поставен в контекста на Конституцията на Република България и по-конкретно глава втора – основни права и задължения на гражданите - чл.32 ал. 2)¹⁴. В свое изказване обаче инспектор Иво Писанов от сектора за видеонаблюдение към СДП посочва, че правата на гражданите не са нарушени по никакъв начин, тъй като на местата в които функционират системите за видеонаблюдение има предупредителни табели¹⁵. Той също така споменава и за обвързаността на Конституцията на Република България и Закона за МВР, в който е упоменато как могат да се използват направените видеоматериали¹⁶. Изводът, който може да се направи от казаното дотук, е че в този исторически етап на развитие, действат тези социални регулатори, които отговарят на социалната реалност. В този смисъл

---

¹¹ Вж. „„За“ или „Против“ камерите по улиците“, тема публикуван във форум на електронното издание на В. „Диалог“. http://dialogmediabg.com/vn_v_dialog/viewtopic.php?t=5

¹² Вж. www.privacyinternational.org или <http://bg.bigbrotherawards.org>

¹³ Вж. Програма Достъп До Информация http://www.aip-bg.org/news_bg.htm

¹⁴ Вж. Конституция на Република България; Гл.2,чл32,ал.2) гласи: „Никой не може да бъде следен, фотографиран, филмиран, записван или подлаган на други подобни действия без негово знание или въпреки неговото изрично несъгласие освен в предвидените от закона случаи.“ http://www.online.bg/law/const/const2_b.htm

¹⁵ Интервюто е излъчено в репортаж за видеонаблюдението в предаването „Акция“ по БНТ на 04.06.2007. Поместено е и в сайта www.vbox7.com на адрес: (<http://www.vbox7.com/play:c6789aba>)

¹⁶ Вж. Закон за МВР; Раздел втори – Правомощия на органите; чл.66 гласи: „За предотвратяване на престъпления или нарушения на обществения ред полицейските органи могат да използват и технически средства за явно наблюдение, което предварително се обявява по подходящ начин“ http://www.mvr.bg/NR/rdonlyres/379531D2-0059-4223-86F8-ABA9D17680D8/0/ZMVR_BG.pdf

видеонаблюдението, като социален регулатор представлява адекватен и ефективен механизъм за поддържане на социалния ред и контрол в публичното пространство.

И така след като „социализацията” на уебкамерите вече е факт, абстрахирайки се от „доказаната им полезност”, нека все пак видим до каква степен те могат да навлязат личното пространство на гражданите, като го направят достояние на дежурните оператори в центъра за видеонаблюдение. Многопоказателна статия по въпроса възможна ли е злоупотреба с видеоматериали от страна на правителствените органи е публикувана в интернет пространството. „В доклад за начина, по който нюйоркската полиция е използвала видеокамерите на конгреса на републиканската партия през 2004 година на неправителствената организация New York Civil Liberties Union, се подчертава, че през нощта полицаите снимали от борда на хеликоптер как двама души се прегръщат на покрива на една сграда. Четириминутният запис бил направен с технология с инфрачервени лъчи и бил пуснат в Интернет. В доклада Джефри Роснър, един от двамата на записа, казва: “Когато гледаш записа, се чувстваш наистина зле. Нямах представа, че ме снимат. А и на кой би му хрумнала подобна идея?”¹⁷. В този смисъл можем ли да говорим за ограничаване свободата на действие на гражданите?! Ограничаване не със законова норма, а чрез модифициране съзнанието на отделния индивид, което да предвижда ситуациите, в които той може да стане обект на наблюдение.

Английският философ и икономист Джон Стюард Мил верен на своите либерални възгледи, развива теория, в която защитава правото на свобода на личността от страна на държавата¹⁸. В своята книга „За свободата” авторът дефинира човешката свобода, като изброява всички личностни свободи, необходими за дефинирането на едно общество като свободно. За конкретния случай ще цитирам само „...свобода на вкусовете и заниманията, на планиране на собствения живот според индивидуалната природа и характер, свобода да правим, каквото искаме...”¹⁹. Както пише самият автор „...никое общество не е напълно свободно, ако тези свободи не са абсолютни и неограничени.”²⁰. Изхождайки от теорията на Дж. С. Мил, може да се твърди, че

---

¹⁷ Вж. "И Ню Йорк като Лондон: ще шпионира всичко с видеокамери", <http://e-vestnik.bg/1669>

¹⁸ Дж.С.Мил, „За свободата”. ЦИД, София 1993 г. Стр.21

¹⁹ Пак там

²⁰ Пак там

видеонаблюдението в качеството си на социален регулатор, ограничава правото на свободно действие, тъй като пречупва представата за неприкосновеност на личния живот. Мултипликацията на видеозаписващи устройства на публични места, задава модела на поведение, който да отговаря на обществения ред, като същевременно с това преплита сферите на публичното и личното пространство. В статия, посветена на видеонаблюдението във вестник „Култура“ авторът – Александър Андреев стига до извода, че „Големият въпрос на бъдещето гласи: Къде свършва публичното и къде започва частното?“²¹. По този въпрос в глобален аспект могат да се правят само предположения, тъй като мрежовата система за видеонаблюдение е с различен интензитет на развитие и разпространение в различните държави. Ако сега централната част на град на София е под наблюдението на 150 камери, в Лондон например те са в пъти повече²². Само за сравнение ще посоча, че „765 камери в Лондон следят само за нарушаването на движението по пътищата - 453 са камерите-радар, а 312 са камерите, които следят за преминаване на червено“²³. Това сравнение само по себе си показва диспропорционалното развитие на тази регулативна практика. Базирайки се на тази съпоставка, може да се каже, че ако в България видеонаблюдението прогресивно увеличава пространственото си приложение, в Англия то е достигнало такава степен на развитие, че обществото функционира по един Оруелов модел, в който всичко което се случва в него и извън него, е видимо²⁴. Американският филм „Обществен враг“ също много добре показва до каква степен функционирането на видеозаписващи устройства може да навлезе в личния живот на хората.

В заключение може да се каже, че с усъвършенстването на високите технологии в сферата на информационните услуги, видеонаблюдението постепенно навлиза в ежедневието на гражданите. Уебкамерите предоставящи все по пълна и точна информация са се превърнали в регулативен механизъм служещ на държавните

---

²¹ Андреев, А. 1999. (електронно издание) Времето на въздесъщата видеокамера. В. „Култура“, 15.01.1999г. http://www.online.bg/kultura/my_html/2062/b_kam.htm

²² Вж. http://www.sofia.bg/pressecentre/press.asp?open=9&sub_open=27045&nxt=20

²³ Вж. <http://www.capital.bg/show.php?storyid=234803>

²⁴ Вж. [www.en.wikipedia.com](http://en.wikipedia.com) ; George Orwell, Big Brother (Nineteen Eighty-Four) http://en.wikipedia.org/wiki/Big_Brother_%28Nineteen_Eighty-Four%29

структури, чрез които те осъществяват постоянен контрол върху общественото поведение. Тези социални регулатори чрез своята дисциплинираща - наблюдателна функция допринасят за възпроизводството на социалния ред в обществото. Наред с това обаче то събаря границите между публичното и личното пространство и същевременно намалява личната свобода на индивидите. Социологически погледнато, не бихме могли да изкажем твърдение, че тази практика е релевантна и необходима в социалната структура на XXI в., както и обратното. Причината за това е, че тя все още е в една ранна фаза на развитие и масовото ѝ разпространение тепърва предстои.

Библиография:

1. Фуко, М. 1998. Надзор и наказание. Раждането на затвора, С.
2. Дж.С.Мил, 1993. За свободата, Център за изследване на демокрацията, С.
3. Андреев, А. 1999. (електронно издание) Времето на въздесъщата видеокамера. В. „Култура”, 15.01.1999г. http://www.online.bg/kultura/my_html/2062/b_kam.htm
4. Емилова, Х. 2006. (електронно издание) София влиза в "Биг Бродър". В. „Новинар”, 03.04.2006г. <http://www.novinar.org/main.php?act=news&act1=det&sql=MTg4MTsw&mater=MTg4MTsw>
5. Сайт: www.e-vestnik.bg – архив. И Ню Йорк като Лондон: ще шпионира всичко с видеокамери. 13.07.2007г. <http://e-vestnik.bg/1669>
6. Сайт: www.bgvesti.com – архив. Всяко РПУ с камера. 14.01.2008г. http://bgvesti.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5787&Itemid=107
7. Програма Достъп До Информация.(електронно издание) 2008. Награди Big Brother ще връчат ПДИ и Интернет Общество – България. 14.01.2008г. http://www.aip-bg.org/index_bg.htm
8. Privacy International - <http://www.privacyinternational.org/>
9. Награди „Големия брат” (електронно издание) 2008. <http://bg.bigbrotherawards.org/>
10. Big Brother (Nineteen Eighty-Four) http://en.wikipedia.org/wiki/Big_Brother_%28Nineteen_Eighty-Four%29

11. Конституция на Република България. (електронно издание)1991. Глава Втора. Основни права и задължения на гражданите. http://www.online.bg/law/const/const2_b.htm
12. Закон за МВР (електронно издание) 2006. Нормативна уредба. Закони, правилници и законопроекти.
http://www.mvr.bg/NR/ronlyres/379531D2-0059-4223-86F8-ABA9D17680D8/0/ZMVR_BG.pdf
13. НСИ. (електронно издание). 2007. Изследване за използването на информационно комуникационните технологии от домакинствата и лицата между 16 и 74 години.
<http://www.nsi.bg/ИКТ/ИКТ.htm>
14. „За” или „Против” камерите по улиците. (електронно издание) 2007. В. „Диалог”. 18.09.2007г.
http://dialogmediabg.com/vn_v_dialog/viewtopic.php?t=5
15. Столичен общински виртуален пресцентър.(електронно издание) 2008. Електронните актове се изготвят за минути.15.01.2008г.
http://www.sofia.bg/pressecentre/press.asp?open=9&sub_open=27045&nxt=20
16. Николов, Й. (електронно издание) 2006. Столицата под видеоконтрол. В. „Капитал”. 28.01.2006г.

Филм:

“Обществен враг” (1998), Enemy of the State, линк към IMDB:
<http://imdb.com/title/tt0120660/>